

Narzędzia badawcze przewidywane do stosowania przy identyfikacji i waloryzacji czynników rozwojowych wsi w kontekście ich wykorzystania w turystyce i edukacji

1. Zakres tematyczny badań

1.1 Analiza zasobów rozwojowych społeczności lokalnej

- Ewidencja zasobów społeczności lokalnej

Ewidencja obejmuje zasoby, które tworzą infrastrukturę intelektualną wsi. Uznano je za najistotniejsze przy tworzeniu wsi tematycznych w warunkach gospodarki opartej na wiedzy.

Infrastruktura intelektualna to czynnik tworzący konkurencyjność, rozumianą jako zdolność przystosowywania się gospodarki lokalnej do zmieniających się warunków. W wyniku przemian o zasięgu globalnym maleje rola konkurencji zasobów, wiążących działalność gospodarczą lokalizacyjnie, na rzecz konkurencji regionów dysponujących całymi pakietami zasobów. O wadze wykorzystania zasobów ludzkich, jako elementu budowania konkurencyjności, decyduje fakt, że w długim okresie o konkurencyjności decyduje czynnik niematerialny. Poziom konkurencji gospodarki lokalnej to zatem zdolność do kreowania i wykorzystania wysokiej jakości zasobów ludzkich i kulturowych [Markowski. 1996. ss. 99 - 104].

Kapitał społeczny

Według Fukuyamy kapitał społeczny to zespół nieformalnych wartości i norm, które uznają członkowie danej grupy i które pozwalają im współpracować [Fukuyama. 1999. s. 24].

Putnam uznaje międzyludzkie zaufanie za zjawisko najbardziej potrzebne, aby społeczności mogły się rozwijać. Mobilizacja społeczności jest według niego przełamaniem izolacji (amoralnego familizmu) oraz braku zaufania [Putnam. 1995. s. 125].

Kapitał społeczny jako potencjał rozwojowy może występować w trzech formach:

- zaufania społecznego,
- instytucji prawnych normujących interakcje między ludźmi oraz ich uprawnienia do zasobów,
- norm wzajemności

[Matysiak. 1999. ss. 60 - 63].

Związek między kapitałem społecznym i rozwojem gospodarki lokalnej ma charakter sprzężenia zwrotnego - stan gospodarki lokalnej warunkuje poziom i popyt na kapitał społeczny, natomiast poziom kapitału społecznego warunkuje stan gospodarki lokalnej. Rozwój gospodarczy tworzy warunki dla rozwoju społecznego, który staje się czynnikiem wzrostu gospodarczego. Zgodnie z założeniami paradygmatu odnowy wsi, społeczne i ekonomiczne aspekty rozwoju, traktowane są tutaj na równi. W tym układzie, nawet słabe pozytywne sprzężenie między rozwojem gospodarki lokalnej a kapitałem społecznym powoduje stały wzrost tego zasobu [Zaucha. 1996. s. 55].

Kapitał ludzki

Wykształcenie, umiejętności, innowacyjność, zainteresowania mieszkańców i zdolność systemu do odtwarzania kapitału ludzkiego.

Dziedzictwo kulturowe

W ramach gospodarki, w której znaczenia nabierają czynniki niematerialne, związane ze

sferą przeżyć i emocji, coraz ważniejszą rolę odgrywają przemysły kultury. Dziedzictwo kulturowe staje się swoistym lokalnym kapitałem.

W gospodarce wiedzy anachronizmem staje się osobne myślenie o gospodarce i kulturze; o sferze społecznej i ekonomicznej działań ludzkich. [por.: Szomborg. 2002. s. 10].

· Dziedzictwo kulturowe wsi jest tym, co zostało odziedziczone od poprzednich pokoleń, w formie materialnej:

· krajobraz - góry, zbiorniki wodne, kompleksy leśne, pomniki przyrody, parki;
· architektura - osiedla, wsie, układy przestrzenne, kościoły, kapliczki, cmentarze, mogiły, dwory, pałace, budynki użyteczności publicznej;

oraz w formie niematerialnej:

· sposób gospodarowania i wytwarzania - praktyki rolnicze, rzemiosło i rękodzieło, sztuka ludowa, potrawy;

· spuścizna duchowa - obyczaje, styl życia, wiedza ludowa, legendy, pamięć o lokalnej historii i przestrzeni, historie rodzinne, nazwiska, pieśni, zabawy [Konopka. 2001. s. 8].

Ważną cechą dziedzictwa kulturowego, jest fakt, że przy słabości innych kapitałów rozwojowych, może ono stanowić o wyróżnialności. Wobec opisanych wcześniej zjawisk o zasięgu globalnym, nie można już planować przedsięwzięć konkurencyjnych w skali regionu, czy kraju. Polskie obszary wiejskie zaczynają mieć do czynienia z konkurencją światową. Wyróżnialność jest więc ważnym elementem budującym konkurencyjność w świecie, w którym liczy się to co pierwsze, największe albo najdziwniejsze.

Dziedzictwo kulturowe może też stanowić podstawę dla przemian lokalnego układu społeczno - gospodarczego wyznaczając ich kierunek. W oparciu o nie może powstać wizja rozwoju, wokół której organizowane są działania zmierzające do poprawy bytu mieszkańców wsi [por.: Wilczyński. 2000. s. 16].

- Analiza potencjału lokalnych zasobów

Potencjał zewidencjonowanych zasobów lokalnych określany jest przez ich związek z tematem rozwojowym danej wsi, oraz możliwość ich wykorzystania: w kontekście lokalnym; oraz w odniesieniu do globalnej sfery symbolicznej (por. punkt 1.2). Temat rozwojowy określa również spektrum zasobów uwzględnianych w tej analizie.

1.2 Analiza zasobów związanych z tematem rozwojowym wsi

Ten etap badań to analiza treści. Służy ona zbadaniu pola semiotycznego tematu rozwojowego.

1.3 Sprawdzenie możliwości wykorzystania zebranych zasobów jako kapitału do tworzenia produktów wokół tematu rozwojowego

2. Perspektywa teoretyczna

2.1 Interakcjonizm symboliczny

Na etapie projektowania procesu badawczego konieczne było określenie sposobu pojmowania rzeczywistości społecznej, zamieszkujących ją jednostek i wzajemnego wpływu tych elementów na siebie. Pozwoliło to odkryć jakie metody badania będą najbardziej odpowiednie i jaka będzie rola badacza w procesie badawczym.

Świat społeczny według interakcjonizmu symbolicznego można określić jako układ otwarty, jego elementem jest niepewność, innowacja i możliwość wyboru. Przyjmując taką perspektywę pragmatyści opowiedzieli się przeciwko spencerowskiej wizji świata jako więzienia, w którym działania jednostek są zdeterminowane przez ich układ społeczny.

Wywodząca się z pragmatyzmu społecznego, darwinizmu i behawioryzmu koncepcja G.

H. Meada, (inicjatora myśli interakcjonistycznej) wychodzi poza spór między podejściem do świata jako kreującego działania społeczne jednostek i kreowanego przez nie. Według niego proces życia społecznego jest uwarunkowany i warunkujący jednocześnie.

Interesuje go akt twórczy, jako immanentny element życia społecznego jednostek oraz

proces, w którym pochodzące z niego zjawiska wpisują się w sieć obiektywnych uwarunkowań [Krzemiński. 1986] Działania jednostek są więc na równi zdeterminowane, jak i determinujące rzeczywistość społeczną. G. H. Mead znosi w ten sposób opozycję między przedmiotowym i podmiotowym aspektem działań ludzkich. Dla antropologa interakcjonisty rzeczywistość społeczna jest więc miejscem życia aktywnych podmiotów, jednostek będących zarazem tej rzeczywistości konstruktorami.

Przedstawiona tu wizja świata społecznego zawiera w sobie istotny element nieprzewidywalności i zmienności. Jednostka podejmuje działania na podstawie symboli znaczących. Są one manifestacją poprzednich działań innych ludzi i stanowią kontekst społeczny, który funkcjonuje dla jednostki jako obiektywna rzeczywistość. Świat społeczny w koncepcji interakcjonizmu symbolicznego znajduje się w ciągłym ruchu. Jego mieszkańcy muszą więc posiadać zdolność refleksji - jako podmioty znajdujące się w granicach układu, poddają go ciągłemu badaniu. W ten sposób, kiedy działania realizowane w oparciu o istniejące symbole znaczące, nie przynoszą już sukcesu, powstają nowe symbole, a stare jawią się jako naiwne. Wynika z tego, że jednostki nie tyle reagują na swój kontekst społeczny, ile go interpretują w swoich działaniach i za pomocą zdolności do refleksji - zmieniają [Hałas. 1987. ss. 39 - 40]

W odpowiedzi na pytanie o metodę, o to jak badać rzeczywistość społeczną, rysuje się więc wizja świata, w którym nie ma podziału na strukturę społeczną i zmianę społeczną. Rzeczywistość jest kreowana w procesie działania i poprzez działanie ujawnia swoje cechy, a struktura społeczna stanowi ramy, w których przebiegają działania jednostek. Ustalanie kontekstu społecznego działających podmiotów następuje w toku interakcji, mają one charakter emergentny - dopiero ich zaistnienie pozwala na wyłonienie się pewnych cech układu, w jakim są realizowane [Hałas. 1987. s. 41]. Jest to ważna przesłanka w poszukiwaniach sposobów badania rzeczywistości społecznej. Badając jednostki w działaniu można uzyskać dostęp do kontekstu społecznego, o który oparty został sposób realizacji tych działań.

Zmiana społeczna w ujęciu interakcjonizmu symbolicznego wynika z tego, że jednostki i grupy stale interpretują rzeczywistość, w której funkcjonują. Sposób realizacji działania wyłania się więc w trakcie jego realizacji, a efekty działań społecznych mogą prowadzić do zmiany definicji sytuacji, na podstawie której zostały podjęte. Badanie rzeczywistości społecznej jest więc czynnością na co dzień podejmowaną przez jej aktywne podmioty. To podejście do działania społecznego jako swoistego „eksperymentowania” wyznacza specyficzne miejsce badacza w procesie badawczym. Zanika w tym ujęciu rozróżnienie między obserwacją „z zewnątrz” i „z wewnątrz”. Badacz jest na równi z badanymi mieszkańcem rzeczywistości społecznej i wchodzi z nimi w interakcje. Badacz nie może więc być bezosobowy. Jego zadaniem jest określenie swojego kontekstu społecznego i przyjmowanych przez siebie definicji sytuacji. Jego świat powinien zatem być przedmiotem refleksji na równi z rzeczywistością społeczną którą bada. Zanika tu rozgraniczenie na podmiot i przedmiot (badacz i badany) procesu badawczego.

Dla interakcjonistów rzeczywistość społeczną zamieszkują działające podmioty. Szukając sposobów badania tej rzeczywistości, należy zatem przyjąć, że aktywne podmioty są również obiektem procesu badawczego. Przyjmując perspektywę interakcjonizmu symbolicznego, proces badawczy powinien włączać się w nieustanne tworzenie rzeczywistości społecznej przez jej uczestników. Realizacja tego postulatu jest możliwa, jeśli badanie potraktuje się jako wspólne działanie. Ponieważ w toku działania uruchamia się mechanizm interpretacji rzeczywistości symbolicznej, poprzez realizację wspólnych działań przez badacza i podmiot jego badania, ujawniają się cechy dzielonej przez nich rzeczywistości społecznej.

2.2 Teoria zmiany społecznej

- Społeczne konstruowanie rzeczywistości

Związane z filozofią postmodernistyczną (Barrett, Thomas & Hocevar, 1995) założenie o społecznym konstruowaniu rzeczywistości implikuje wizję zmiany społecznej, jako procesu ograniczonego jedynie przez kolektywną wolę i wyobraźnię. Zasadniczą rolę w procesie zmiany pełni język, pojmowany jako aktywny czynnik społecznego wytwarzania znaczeń. Rozmawiając ze sobą kreujemy świat, o którym mówimy. Jeśli zmienimy sposób mówienia o świecie, zmienimy świat.

Przyjęcie tego punktu widzenia, nadało opowieściom i mikropowieściom, wymienianym pomiędzy członkami badanych społeczności, wagę materiału badawczego i włączyło je do procesu aktywizacji. Tworzenie nowych opowieści pozwala wykreować w społeczności nowy obraz samej siebie. Poszukiwanie nowej idei może być wspomagane przez wspólne marzenie o tym jak nasza wieś mogłaby wyglądać, jak chcielibyśmy w niej żyć. Pozytywne wyobrażenia poszukiwane są też wśród już istniejących; pojawiają się jako odpowiedź na pytania: z czego we wsi jesteście dumni? Za co was podziwiają w okolicy?

- Hipoteza heliotropiczna

Social systems evolve toward the most positive images they hold of themselves. These images are not necessarily conscious in that they may not be discussible by the members of that social system, but nevertheless he argues that such images exist and the more they "affirm" the group the more firmly they hold the group to a pattern of being prescribed by the theory/idea/image the group has of itself at its very best. When these images are out of step with the requirements the social system faces the group will experience itself as dysfunctional and rational attempts to fix itself will not work until the underlying "affirmative image" of the group is changed. Appreciative inquiry, therefore, attempts to create a new and better affirmative image for the social system, one better aligned with the organization's critical contingencies (Cooperrider 1990).

3. Metodologia

Na metodologię badań składają się dwa czynniki: zastosowanie metody współuczestniczącego badania w działaniu oraz podejście doceniające przy określaniu zakresu zainteresowań badawczych.

3.1 Badania w działaniu (action research)

Po przyjęciu perspektywy teoretycznej interakcjonizmu symbolicznego, konieczne było wybranie takich metod badania, które spełnią jego postulaty heurystyczne. Powinna to być taka metoda,

w której ramach jednostka jest traktowana jako świadomy podmiot działań, wobec czego również relacje zachodzące w procesie badawczym, winny być podmiotowe. Dotyczy to zarówno stosunków badacz - badany, jak i stosunku badacza do samego siebie i badanego problemu. Podejście to jest przeciwne do pozytywistycznej tradycji socjologicznej, w której badacz jest usytuowany ponad badaną rzeczywistością, jako obiektywny obserwator starający się nie ingerować w badany przedmiot [Wyka. 1993. ss. 46 - 47]. Motywami, dla których badacze wybierają metody jakościowe jest „chęć zbliżenia nauki socjologicznej do życia: poznawania rzeczywistości społecznej z punktu widzenia tworzących ją podmiotów” [Wyka. 1993. s. 34]. Wynika z tego sposób pojmowania socjologii jako nauki „zaangażowanej”, rozwijającej się w związku z istotnymi procesami społecznymi i odpowiadającej na potrzeby społeczne. Za podejście metodologiczne odpowiednie dla realizacji tych postulatów uznano metodę współuczestniczącego badania w działaniu. Podstawowe założenia takiego badania to według Stringera [1996. s. xvi]: pragmatyczne podejście do procesu badawczego

traktowanie jednostki, tradycyjnie uznawanej za przedmiot badania, jako jego podmiot aktywnie uczestniczący w procesie badawczym
rezultaty badań związane w praktyczny sposób z życiem lub pracą uczestników badania
U źródeł metody badania w działaniu (ang: Participatory Action Research) leży wiele tradycji intelektualnych, ale żadna wyraźnie go nie określa. Pierwotnych źródeł metody

można szukać już u Saint Simona, który wskazywał na potrzebę angażowania obywateli w proces zmiany społecznej. Zapoczątkowanie tej koncepcji przypisuje się również Jacobowi L. Moreno. Opisał on interwencję w systemy i ład społeczny. Powód i cel takiej interwencji miały być ważne dla jej uczestników, którzy nad jej przeprowadzeniem współpracują z badaczem. [Gunz. 1996. ss. 145 - 149]. Pomysł Jacoba Moreno przejął jego uczeń - Kurt Lewin, który jest autorem terminu „badanie w działaniu”. Tak pisze Kurt Lewin w swojej książce z 1946 roku: „Badania potrzebne w praktyce społecznej można najlepiej scharakteryzować jako socjotechnikę i zarządzanie społeczne. Jest to rodzaj badania w działaniu [action research] , badanie porównawcze, którego efektem i warunkiem są różne formy aktywności społecznej i które prowadzi do aktywności społecznej. Badania produkujące tylko książki nie są dla celów społecznych wystarczające” [Lewin. 1946. ss. 202 - 203]. Intelktualne źródła tej koncepcji można również znaleźć w teorii krytycznej Habermasa i szkoły frankfurckiej.

Metodę badania w działaniu wykorzystywano początkowo w USA, w związku z projektami edukacyjnymi oraz aktywizacji społeczności lokalnych, straciła ona na popularności w latach 60. Ostatnio, jak podaje Monika Kwiecińska - Zdrenka [1996. s. 45] za Josefem Gunzem, wobec pojawienia się prądów pragmatycznych i filozofii „postpozytywistycznej”, można mówić o odrodzeniu się zainteresowania badaniami w działaniu. Badania oparte na tej metodzie realizowane są obecnie zwłaszcza w Stanach Zjednoczonych, Australii i Nowej Zelandii, Finlandii oraz Anglii. Związane są przede wszystkim z: problematyką edukacji i zagadnieniem roli szkoły jako instytucji oraz rozwiązywaniem problemów związanych z mniejszościami narodowymi (zwłaszcza w USA, Australii), aktywizacją i rozwojem społeczności lokalnych (zwłaszcza w Finlandii, gdzie działania oparte o metody badania w akcji stały się elementem nowej polityki rozwoju obszarów wiejskich tego kraju).

Proces badawczy oparty na badaniu w działaniu, najprościej można przedstawić jako spiralę złożoną z powtarzających się elementów:

Obserwacja (look) to zbieranie odpowiednich informacji dla zbudowania pełnego obrazu rzeczywistości.

Refleksja (think) to etap stawiania hipotez na temat zastanej rzeczywistości oraz próba jej interpretacji i wyjaśnienia problemów.

Działanie (act) na tym etapie odbywa się planowanie działania i jego realizacja. Faza ta kończy się oceną efektów podjętej akcji (ewaluacją) oraz planowaniem dalszych kroków. Ujęcie tych faz w formie spirali oznacza ich powtarzalność. Umożliwia to też ciągłe dostosowywanie procesu badawczego i kierunku podejmowanych działań do zmieniającej się rzeczywistości społecznej. Celem tego zabiegu jest możliwość obserwowania zmiany, która w tej metodologii, zgodnie z założeniami interakcjonizmu symbolicznego, pojmowana jest nieliniarnie, jako proces pozbawiony wyraźnego początku i końca, przebiegający stale i ewoluujący. Spirala badania może również przyjąć postać czterofazową, składają się wtedy na nią: planowanie działania, podejmowanie akcji, obserwacja rezultatów i refleksja nad wynikami [Kwiecińska - Zdrenka. 1996. s. 65]. Konieczne jest, aby badacz od samego początku pracy w społeczności lokalnej przyjął postawę współpracownika a czasem nawet ucznia (w opozycji do na przykład postawy eksperta). Podczas zbierania wstępnych danych (jak i w całym procesie badawczym), przyjęcie przez badacza roli ucznia, uważnie wysłuchującego, co badani mają mu do powiedzenia, pozwala mu na dotarcie do subiektywnych sądów badanych osób. Jest to ważne dla poznania wizji świata członków społeczności. Jej znajomość jest istotna przy planowaniu działań i doborze odpowiednich sposobów ich realizacji. Taka postawa badacza może też podnosić u badanych poczucie własnej wartości, a to sprzyja ich partycypacji w badaniach.

Współuczestnictwo może zostać osiągnięte tylko w warunkach dobrowolności. Wymaga ekspresji, co jest zaprzeczeniem represji. Współuczestnictwo prowadzi też do zmian postaw w kierunku rozwijania relacji wzajemnych i sposobów komunikacji. Kolejnym kluczowym elementem jest tu dialog, możliwość wyrażania idei i ich swobodnego

dyskusowania. Współuczestnictwo oznacza dostęp do podejmowania decyzji, poprzez niezależne wyrażanie własnych poglądów, udział w podejmowanych działaniach [Projekt PHARE Nr p 9205-0405].

Badanie naukowe jest w tym ujęciu metodologicznie nierozłączne z procesem społecznym, wobec czego badacz w trakcie swojej pracy musi od samego początku spełnić pewne, specyficzne dla swej sytuacji, warunki. Badacz w stosunku do podmiotów swojego badania powinien według Stringera [1996. s. 38]:

zapewniać poczucie równości wśród członków badanej społeczności,

unikać konfliktów, jeśli to tylko możliwe,

stwarzać możliwość rozwiązywania pojawiających się konfliktów w sposób jawny i otwarty, wzmacniać relacje osobiste, nieformalne i oparte na współpracy bardziej niż stosunki formalne, funkcjonalne i autorytarne.

Badacz w procesie komunikacji z podmiotami badania powinien:

posługiwać się zrozumiałym dla wszystkich językiem,

uwaga słuchać ludzi i starać się rozumieć, co mają do przekazania,

być szczerym i uczciwym,

zachowywać się w sposób w społeczności uznany za poprawny regularnie informować wszystkich uczestników o podejmowanych planach i zachodzących wydarzeniach.

- Obserwacja

Na etapie wstępnej obserwacji zbiera się informacje o stosunkach panujących w społeczności, wizji świata jej członków, funkcjach poszczególnych osób czy o elementach lokalnego kapitału rozwojowego (na przykład dziedzictwa kulturowego). Jest to konieczne dla stworzenia wstępnego obrazu sytuacji.

Na ten ogólny obraz mogą się złożyć informacje z różnych dziedzin i źródeł, zależnie od lokalnych warunków i tematu rozwojowego wsi. Ten etap stanowi podstawę ustalenia roli badacza, określenia kanałów kontaktu ze społecznością czy wstępnego rozpoznania, którzy członkowie społeczności mogą w przyszłości stać się liderami lokalnymi.

Techniki badawcze stosowane podczas fazy obserwacji to: wywiad swobodny, obserwacja uczestnicząca, jawna, pozyskiwanie danych z urzędów, biografii, literatury.

- Refleksja

Faza refleksji to etap ustalania wspólnego, uogólnionego sposobu myślenia o problemach, które należy rozwiązać. Zadaniem badacza jest na podstawie wiedzy zebranej w poprzednim etapie, ustalenie ze społecznością wspólnego języka, jakim będą się posługiwali przy planowaniu działań. Należy wyraźnie określić wspólny sposób widzenia problemów, które chcemy rozwiązać. Istotną rolę grają tu schematy pojęciowe, którymi posługują się członkowie społeczności oraz ich pragmatyczne teorie działania [Kwiecińska - Zdrenka. 1996. s. 70]. Na tym etapie konieczne jest często uświadomienie badanym kierunków, w jakich mogą się dokonać zmiany, lub nawet konieczności samych zmian. Badacz oferuje wtedy możliwości i umiejętności, jakie daje mu funkcjonowanie w innym układzie odniesienia niż członkowie społeczności - staje się importerem umiejętności, zasobów kulturowych, sieci.

W tej fazie procesu badawczego następuje formułowanie hipotez na podstawie materiału zgromadzonego w fazie obserwacji. Hipotezy te wyznaczają kierunek działań podejmowanych w następnej fazie.

Analiza danych zebranych na etapie obserwacji odbywa się w fazie refleksji poprzez: stworzenie mapy zasobów społeczności lokalnej, jej prezentację w społeczności, wspólne poszukiwanie sposobów wykorzystania zasobów jako kapitałów przy tworzeniu produktu wsi

Techniki badawcze na tym etapie to: grupa fokusowa i obserwacja uczestnicząca jawna.

- Działanie

Faza działania to logiczne następstwo dwóch poprzednich

- obserwacji, ewidencji zasobów i refleksji nad możliwościami ich wykorzystania.

Następuje w niej właściwe planowanie działań i ich realizacja.

Po realizacji wspólnych przedsięwzięć nadchodzi czas na obserwację i ocenę ich efektów.

Wspólna refleksja nad tym co się udało a co nie, prowadzi do planowania kolejnych

działań z uwzględnieniem zebranych do tej pory doświadczeń i nowych uwarunkowań

(por. punkt 1.3). Po zakończeniu działań wspólną obserwacją i refleksją inicjuje się kolejny

cykl badawczy. Obserwacja odbywa się właściwie w ciągu całego procesu badawczego.

Badania dokonują się w warunkach zmiany społecznej, więc każdy kolejny etap

obserwacji przynosi refleksje i może zmienić przyjęte na początku założenia.

Fakt, że obserwacja przebiega przy współuczestnictwie badanych, powoduje wymianę

uzyskanej tą drogą wiedzy, pomiędzy badaczem a badaną społecznością - efekt tzw.

sprężenia zwrotnego. Wymiana taka przebiega podczas spotkań, na których omawia się

wyniki pracy, kiedy badacz dzieli się swoimi refleksjami, ale również podczas kontaktów

nieformalnych i osobistych.

W warunkach takiego procesu badawczego zaciera się granica między podmiotem a

przedmiotem badania, ale wzrasta rola zespołowego uczenia się.

3.2 Podejście doceniające (Appreciative Inquiry)

- Na poziomie obserwacji

Na etapie obserwacji podejście doceniające w badaniu to tworzenie unikalnego nastroju dla wspólnego marzenia. Jest to sposób, w jaki społeczność może wykreować wspólną wizję przyszłości alternatywną wobec tego, co jest. Powodzeniu takiego procesu sprzyja podejście do badania „z sercem”. Oznacza to, że sposób prowadzenia badań jest bardzo istotny. Można w nich stosować techniki, które „otwierają serca”. Jedną z możliwości, jest wykorzystanie dzieci jako pośredników w gromadzeniu danych. Uczyniwszy zespół badawczy z odpowiednio przygotowanych dzieci wiejskich, uzyskuje się wstęp na podwórka i do serc mieszkańców (Cooperrider. 1996).

- Na poziomie refleksji

Kluczem do wywoływania zmian jest powstawanie nowych idei, które wpływają na codzienne życie społeczności i zmieniają je poprzez zmianę wewnętrznego dialogu wsi, kontekstu społecznego jej mieszkańców. Zadaniem badania doceniającego na poziomie refleksji, jest więc operacjonalizacja wspólnych marzeń do postaci nowego obrazu afirmacyjnego społeczności.

- Na poziomie działania

Podejmowanie wspólnych działań, wnosi do społeczności nowe opowieści. Pojawiają się nowe symbole znaczące. Ma to szczególne znaczenie w warunkach wsi, w której brak własnych opowieści i sytuacji do dzielenia się nimi. Zmiana opowieści, to zarazem włączenie nowych historii w kontekst symboliczny (nowe, niezwykle wydarzenia we wsi) i stworzenie przestrzeni do ich wymiany (odpoczynek po wspólnej pracy, wspólne świętowanie sukcesów). Zadaniem badania doceniającego na tym etapie jest więc wzmacnianie opowieści pozytywnych i uruchamianie mechanizmu sprzężenia zwrotnego pomiędzy praktyką działań a teorią obrazu afirmacyjnego.

- Na poziomie całego procesu

Proces badawczy wykorzystujący techniki badania doceniającego zorientowany jest na cele, nie na problemy. Jego istotą jest poszukiwanie i wzmacnianie pozytywnych zjawisk.